

הלכות ראש השנה סימן תקצו תקצח תקצט תר

ד תורת סמיני
האגור בשם אגורי
שקלא קארטאונט
ה תרומה-הרש
קטן רח

הגה ומי שאינו נרא לנפשו (ב) אין צריך להתענות כל ימיו (כל-כי ומנהגים), (ו) רק צריך התרה כמו שאר ימי (כל כו): ג' המתענה פעם אחת בראש-השנה (ו) תענית (ג) [ג] הלום, אם היה ביום ראשון (ד) צריך להתענות (ח) שני הימים (ט) כל ימיו, ואם היה ביום שני התענה כל ימיו (י) יום שני בלבד: הגה (יא) ואין צריך (ס) למיתב תענית למעניתי, (יב) דהא יש אומרים דמצוה להתענות בראש-השנה (ההירי סימן רע"ה), ואין אומרים 'ענני' בראש-השנה (יג) כמו שאין אומרים ביום-הכפורים (הגהות, מנהגים):

תקצח וכו סעיף אהר:

א [*] 'ראש-השנה שקל להיות בשבת (א) אומרים 'צדקתך' במנחה: הגה יש אומרים שלא לאמרו (ר"ן טרי"ה ומנהגים), [כן אגרי נהגים]:

א סור בשם אגרי
העירי וכן סב
הראש בסוף ראש
השנה

תקצט וכו סעיף אהר:
א [*] (א) ליל ראש-השנה שקל להיות במוצאי-שבת (ב) אומרים 'ותודיענו':
תר ביצה שנולדה בראש-השנה ודיני הקדוש, וכו ג' סעיפים:

א מיקרא רב
הקמאל ביצה ד
ונכח דף ה'

א 'ביצה שנולדה ביום-טוב הראשון וכן מה ששנוד בו וכן מה שנתלש בו, (א) אסור בשני: הגה הקבר

שערי תשובה

משום ההוכיח מ"ה וף יח דקאמר כב' בהשני בקלה אדקראא כו' דלפי התקנות אפנה להתענות בריה, ודעה ראיה שש"ו סימן תנצו, ע"ש. וכתב שג' לומדים אחרים תיורי לו. אומרים האיל וחסר הסר מאסר דאיכא דעה דבריעבר מתני ספרה ע"ד רביס. ע"ש. ועין בשאגת אריה סימן קא הביא ראיה מש"ס דריה דלעיל דאסור להתענות בריה, וע"ש סימן קב דל"מ שאסור להתענות בו אלא דשמתחו מנהג כשאר ימי לחיב בקדוש כשאר ימי אסור לעצם כלום קום קדוש ואין קדוש אלא במקום סעודה וכל דין סעודה יודע עליה: [ג] תלום, עין לעיל סימן רפח בש"ת שם קדינים אלו, רצון במח"ב שצריך להיות בקצת כל היום כבאכ"ג מתבודד ולסוד לקום פל' לו' כמ"ש בתענית-תלום פ"טפת: [*] ריה שחל כו', [ועין פ"ש"ץ ח"ג סימן קעו ובח"ב סימן רטח ובכ"ז שמוצה ללש"פ"ץ יש מאמר תמז, ועין כרי"ם ט"שם א"ח בשם פעל העמים דמקומות קב במנחה, ובכרי"ם סימן תרמג הקשה ע"ז מספר דף נו דס"ל לרבה בב"ח דמן ואח"כ סבה משום דמן חדר כו', ע"ש ובתשובת מה"ג סימן נ' ועין סימן תרכ"ב:]

באר היטב

להתענות בריה, ע"ש, וז"ל ראה מספר ואלקנה איש האלהים שאכלו בריה, וכן מבאר בהנהגה ח' אכלו משמנים ושחו ממתקים בריה, ובמגיד-ט"ש פרשת נצבים פתב שלא לאכל בשר ולשתות יין בריה: (ב) א"צ, וכן עשה מעשה הר"ם לתנאני כס' שמי יודת, ועכ"פ בלילה של ריה אסור להתענות כטו בשאר ימי, מ"א. והמתענה בריה או בשאר ימי אסור לבלש לאחרים כמ"ש סימן תכטו סי"ב בה"ה, ע"ש: (ג) תלום, ואם הוא ספק אם הוא מהתענות שמתענים בשבת אין להתענות, כנה"ג: (ד) צריך, ומי שאינו נרא א"צ קדלעיל, עין מנהגים: (ה) למיתב, אפלו הל בשבת:

שאומרים א"מ בשבת אז במנחה י"ל תחלה א"מ והקניו רבנו קרמאי ואח"כ צדקתך, וכ"כ בשנה"ג סימן תרכ"ב, דא"ר דצדקתך קדיר מ"ט א"מ מאמר בשחרות ובמנחה וצדקתך רק במנחה, ובכרי"ם סימן תרמג הקשה ע"ז מספר דף נו דס"ל לרבה בב"ח דמן ואח"כ סבה משום דמן חדר כו', ע"ש ובתשובת מה"ג סימן נ' ועין סימן תרכ"ב: [*] ליל ר"ה כו', התענה שמתפללים סוף הסודו אף שלא בירכו צדן ברפת מאורי האש, וכי ברי"ם שצ"ע לפי מ"ש בכרי"ם סימן תרמג: ובתראי ס"ל שאין לקנות מאור קום ברכה, ע"ש, אף גם שם בקריאת מגלה אין נהגין ליפר תחלה ברכת האור, וע"ש, וקאן נלעגיה להקל ספ' שאין זה הנאה נמירה דקצת שנייה בסוד ימי' ראי לכתחלה לכו ששגור בסוף התפלה (שיתפללו) גע"פ, ואמנם נראה דמ"ד ששכחיל בהסלה סגי כיון ששכ"ס א"מ התכחיל בין

משנה ברורה

להתענות בשבת ביום-טוב ואין קבלתו כלום, הקא צריך התרה, מאמר דילע אומרים דמצוה להתענות בראש-השנה: (ג) כמו שאין אומרים ביום-הכפורים, מאמר ששה ומי רין, ואין שיק פל-פה לבקש לענות ביום צום התענית^(א):

א (א) אומרים 'צדקתך', פנין שהוא יום הדין (ב) אומרים צו"ץ^(ג) משום צדוק הדין, שנהרי אנו אומרים 'ויגבה ה' צבאות פשפש ויהאל הקדוש נקדש בצדקה'; והישי-אומרים סבירא להו, דהא על-פל-פנים יום-טוב הוא וראש-השנה^(ד):

א (א) ליל ראש-השנה וכו', הפנהג שמתפללין מתוך הסודו אף שלא ברכו צדן ברפת 'בורא מאורי האש', ועין בשערי-תשובה הטעם, שאין זה הנאה גמורה, דקצת שנונה בפיו, והמתמיד יחמיר לעצמו אכל אין להורות לאחרים:

(ב) אומרים 'ותודיענו'^(ה), אף שאומרים בו 'ותנינת הרגלי' וראש-השנה אינו רגל, (ג) מקל מקום כי היכי דאמרין במוצאי יום-טוב בהבדלה 'בין יום השביעי לששת ימי המעשה', דאמרין סדר הבדלות הוא מונה, הכי נמי סדר התקון הוא אומר:

א (א) אסור בשני, אע"ג דבשאר יום טוב קטר בשני מלך משה נפשך:

שער הצינן

(1) פוסקים: (1) כן נראה לי פננת מהר"ם שהביא הפנהג אברהם בסעיף קטן ג' ויפר מעליו קשנת הפנהג אברהם, גם לא צ"ב איה הכין דברי מהר"ם באפן אחר שהתענה וגם קדש⁽¹⁾, ואפלו אם חמצי לומר שברך להוציא בכריחו ולא שקה, איה יצא בברכה בעלמא ידי קדוש ואורימא הלא צריך להסוד בו מענינו של יום, ועל-כרחו כדורשתי דהא דקאמר שהוא דאורימא א"מ קאי, וברורו בקצנת השם יתברך: (ד) פוסקים: (ב) כיתיוס'פ, מגן-אברהם: (ה) פוסקים: (ג) פוסקים:

(א) היינו צדקתך דקל, וצו"ץ הוא קיצור החיבות [רי"ת] הראשונה שבג' הפוסקים — צדקתך צדקתך צדקתך.

הלכות ראש השנה סימן תר תרא

נתבאר לעיל סימן תקיג סעיף ה וסימן תקט"ו ב (ב) בקדוש ליל שני ילבש (ג) בגד (ב) (ב) חדש (הנחת טימורו פרק ב"ט מהלכות שבת) או "מפני" (ד) פרי חדש ואמר 'שהחנינו'. ואם אין מצוי (בגד חדש או) פרי חדש, (ה) עם כל זה לא יאמר 'שהחנינו': ג (ו) אם קל יום ראשון בשבת אומרים 'שהחנינו' בשופר ביום שני: הגה (ז) ויש אומרים לקרוא (ז) אפלו אם קל יום ראשון בזה, וכן המנהג בקריעות אלה (הנחת מייבני הלכות שופר):

ב טור ד'שם צ"ב
הרא"ש ופ"ק
מ"קמ"ג ט"ש
הרא"ש ופ"ק
פ"ק
הפוסקים
הנ"ל
אם יש
לכונן
שנתנו
ב קריעות
ד' טור
א ברייתא
ב טור ופ"ק
בסימן תנ"ג
הפוסקים
הנ"ל
הפוסקים
הנ"ל
הפוסקים
הנ"ל
הפוסקים
הנ"ל

תרא סדר יום שני של ראש השנה, ובו ב' סעיפים:

א ביום שני (מתפללים כמו ביום ראשון) (טור), (א) "וקורים מ"האלהים נסה את אברהם" עד סוף סדרא, ומפסיד קורא כמו אתמול, ומפסיד בירמיה "בה אמר ה' מצא חן במדבר" עד "תבן יקיר לי (ב) אפרים". יודבמוצאי ראש השנה מבידילין כמו במוצאי שבת, אלא שאין מברכין על הפשמים ועל האש: ב (ג) יאף בארץ ישראל עושים ראש השנה שני ימים:

באר היטב

(א) חדש. ויש טועים לקח אף בשאר ימינו, וטעמה הוא, דר"ה קדשה אחת היא. אם יש לו מירוש חדש יקדש על היין וישן וישגיג לשהחנינו יטל המירוש בידו או יתן עינו בו, מנהגים, עמ"א. והארי"ז ל קרב דר"ה ידיו פשאר יריט בזה, צדן פ"ה: (ג) אפלו וטוב ללבש בגד חדש בשופר, מ"א. קהל א' היה להם בעריה שופר וכאן שודדים ונולד אותם ונטלו גם השופר, ושלחו הקהל לקהל אחר לשלח להם שופר ונתעבב השלילת מחמת אנס ולא בא צד סוף יום שני, והנה ר"ה ביום ה' ו', ובשעה שפא השופר כבר התפללו של שבת אבל צדן היה יום גדול, מהו לתקע בעת ההיא ולא בחוש לשבת דאין תוקעין בשבת, העלה הש"י בפולו דמפר לתקע בלא ברכות, ודברות אין מקפכות, ע"ש באר"ך. והנה אחר פסח צליו דיש לפקפק לדינא:

שערי תשובה

אור לחשק אצ"פ שלא כבוד צדן על בראת האש, והכי נהיג צלקא שמתפללים במוצאי שבת מתוך חסד לאור סוד. ואמנם יש שאין להגין בו ולקח אין אומרים וימן לך לשי שאינה שגורה ג"ע, גם מבידילין מיד אחר התפלה כדי להקדים עצמו לברכה של האור, והמתמיד יחמיר לעצמו אבל אין להורות לאחרים: (ג) חדש. עבר"ט. וכתב בטור"י ח"ג: דייט ב' של ר"ה כשאין לו פרי חדש מפר לקח מן חדש לבדו עליו וכן אף שפדך על הענבים שאכל קדם ר"ה, ואף שבשאר ימיו השנה לא יבדל שהחנינו על מן חדש בשאכל הענבים משאר שיש ספוקים בדבר וכו"ש כמניא ס"ק רכ"ו, ס"מ כ"ל ב' דר"ה שבעת כל הפוסקים דפכדן וכן אלא דלכתחלה נוהגים בפרי חדש, ס"מ ב' ב' שפדך יצא כן חדש דמירי כמו ס"ס כ"ו, וכן משמע ממניא יהוא גופא שמיין ס"קין תר וכו' דר"ה לבדו על מירוש חדש, משמע אף שפדך אכל ענבים, יע"ש. וכן בא"ר דה"ה לשים בקיפת חזקת או ללבש בגד חדש ולכונן לצאת ברכת שהחנינו או להגיש הפרי ששים אח"כ בקדוש, ע"ש. וה"ה וכ"ש פרי אחר חדש:

משנה ברורה

במקצת של אתמול⁽¹⁾ ולא אומרים יומא אריכתא הוא, והוא הדין נמי בברכת התקיעה, ומכל מקום לכתחלה טוב שילבש התקיע בגד חדש בשופר נמ"א ושי"אן. וצדן בבית יוסף דבמקומו נהגו שלא לבדו 'שהחנינו' בשופר ביום שני, אכן אנו נוהגין כהנהג"א. קהל ששלחו לעיר אחרת להביא להם שופר ונתעבב השלילת עד סוף יום שני, וראש השנה הנה ביום ה' ו' וכו' ו', וכשכא עם השופר כבר התפללו של שבת אבל הנה עוד יום גדול — אם (1) אין ע"ש בקי לתקע שלא קבל עליו שבת צדן, (2) או תקע מי שקבל שבת, בלא ברכות⁽³⁾, (3) ולא תקע רק משברית הש"ת ש"ת ולא יומ"ט⁽⁴⁾, ונדקא אם עוד היום גדול, (ט) אכל אם כבר הוא בין השמשות אין לתקע בלל, דביום השני אין חיובו לתקע אלא מדרבנן והנה ספקא דרבנן, אבל ביום ראשון דחיובו מדאורייתא, ח"ב לתקע (1) וכלי ברכה. ויענן אמינה לעכ"מ, (2) אף בבין השמשות דיום ראשון מפר"א:

אם יום ראשון הוא קדש השני הוא חל, ואם השני קדש הראשון הנה חל, (ב) הקא אסור, דמתנהו תנא קדשקא היא: (ב) בקדוש וכו'. להוציא נפשה מפלגתא⁽²⁾, (ג) משום שיש אומרים שאין אומרים 'שהחנינו', דמתנהו יומי קדשה אחת היא, והנה כבר בנד 'שהחנינו' ביום ראשון: (ג) בגד חדש. אף דבסימן רכ"ג סעיף ד פסק דבשעת הקנן יש לו לברכה, התם מברי ששקנה מלבש מוכן, או השמטה בשקנאו, (ג) וקא מברי ששקנה חתיבת בגד ונתן לאמן למקנו, דאז השמטה כשמשפמ"ש בו: (ד) פרי חדש. במדינות שאין ענבים מצייין ומביאים ממקומות אחרים ועל"פי הרוב הם בקור, אין לקח אותם שיש בהם ספק ברכה, שאינו יודע אם הגיעו לפול הלכות⁽³⁾, דאז מברכים עליהם 'בורא פרי האדמה'⁽⁴⁾, וגם שהם חמוצים ואין לאכל דברים חמוצים בראש השנה⁽⁵⁾, וגם מה שלא נגמר פרינו אינו סימן טוב [מטה אפרים]. ויבמעשה הרב כתב דאין לאכל ענבים בראש השנה (והטעם, על"פ סוד"ה), אם יש לו מירוש חדש יקדש על היין וישן, דהוא מצוה מן המצוות, וכשיגיע לשהחנינו יטל המירוש בידו או יתן עינו בו [אחרונים], עוד כתבו, דהוא הדין אשה בברכה הדלקה ביום שני תלבש בגד חדש או תניח פרי חדש⁽⁶⁾ ואז תוכל לברך 'שהחנינו'⁽⁷⁾: (ה) עם כל זה לא יאמר 'שהחנינו', דאף דהנהיגה אחת היא, מפל מקום שני ימים הם, ויש טועים לקח אף (ז) בשאר ימים טובים פרי חדש, וטעמת הוא: ג (ו) אם קל יום ראשון בשבת, רוצה לומר, שאין תוקעין, ממילא יוכל לומר זמן ביום שני לבלי צלמא, דקא לא אמרו זמן על מצוה זו והוא בעת מלקח חדקא: (ז) ויש אומרים לקרוא וכו'. הינו אפלו בלא בגד חדש ופרי חדש, (ה) משום דקא היום אין יוציין

שער הציין

(א) פוסקים: (3) צדן בטור: (1) מנ"א אברהם ושי"א: (2) מנ"א אברהם ושי"א: (3) דאם נקצא אחר שלא קבל עליו שבת צדן, יוכל לתקע בברכה אף על"פי ששאר השומעים כבר קבלו שבת [מטי"א]: (1) ט"ו ואלה רבה ומטה אפרים ונתי"אדם: (2) מטה אפרים: (3) פרימגדים ומטה אפרים: (1) חיי"אדם, וכן מסבתי לעיל בסימן סו כמשנה ברורה: (2) פרימגדים: (3) שצ"ר אפרים: (4) מנ"א אברהם:

(א) פוסקים: (3) צדן בטור: (1) מנ"א אברהם ושי"א: (2) מנ"א אברהם ושי"א: (3) דאם נקצא אחר שלא קבל עליו שבת צדן, יוכל לתקע בברכה אף על"פי ששאר השומעים כבר קבלו שבת [מטי"א]: (1) ט"ו ואלה רבה ומטה אפרים ונתי"אדם: (2) מטה אפרים: (3) פרימגדים ומטה אפרים: (1) חיי"אדם, וכן מסבתי לעיל בסימן סו כמשנה ברורה: (2) פרימגדים: (3) שצ"ר אפרים: (4) מנ"א אברהם:

הלכות ראש השנה סימן תר תרא

ביאורים ומוספים

סימן תר

ביצה שנוגדה בראש השנה ודיני הקדוש

(משנ"ב ס"ק א)

דמךוהו חדא קנ'שקא היא.

1) ובטעם הדבר, ראה לקמן (סי' תרא ס"ק ג).

וכן לענין שבות דרבנן לצורך חולה (שיש לו מיוחד קצת), כתבו השו"ע והרמ"א לעיל (סי' תצו ס"ב) שאף שבשאר יום טוב שני יכול לעשות רפואה לעצמו לבתחילה, מימ ביום טוב שני של ראש השנה אין להקל. כיון ששני הימים קדושה אחת להם.

וכן אם חל ראש השנה ביום חמישי ושישי ונולדה הביצה ביום חמישי, כתב לעיל (סי' תקג ס"ק יט) שלמרות שבשאר יום טוב שחל בימים חמישי ושישי מותרת הביצה בשבת, כיון שהותרה כבר לפני שבת מכה ממה נפשך וכמבואר במשנ"ב כאן, בראש השנה ששני הימים נחשבים כיום אחד ארוך, אטורה הביצה גם בשבת, וכדן ביצה שנוגדה ביום טוב ראשון הסמוך לשבת שאטורה בשבת מטעם הכנה [וכן אם חל ראש השנה בימים ראשון ושני ונולדה הביצה בשבת, אטורה גם ביום שני מטעם זה], וכן כתב בבבב"ל לעיל (סי' שכב ס"ב ד"ה נולדה).

אכן, לבשל ביום טוב הראשון של ראש השנה לצורך היום השני, כתב השו"ע לעיל (סי' תקג ס"א) שאסור, כמו בשאר יום טוב שאסור להכין ביום הראשון לצורך היום השני, ואף ששני הימים של ראש השנה קדושה אחת הן, ביאר במשנ"ב שם (ס"ק ד) שלא אמרו כן אלא להחמיר אבל לא להקל. אמנם, לענין עירוב חוממין, כתב לעיל (סי' תטו ס"ק יא) ששני הימים של ראש השנה נחשבים כיום אחד [אף לקולא], ולכן אם נאכל העירוב ביום הראשון של ראש השנה, מותר ללכת ביום השני למקום שערב, וראה בבב"ל לעיל (סי' תקג ס"א ד"ה ואפילו) שהביא את דברי המג"א לחלק בין בישול לעירוב, וכן מה שהביא בשם הגר"א, וראה עוד לעיל (סי' תקא ס"ק לד) מה שכתב לענין להשמש ביום השני של ראש השנה במה שהוכן ביום הראשון.

(משנ"ב ס"ק ב)

להציא נפשה מפלגתא.

2) ומה שאין חוששים שברכת 'שהחיינו' היא הפסק בין הקידוש לבין שחיות היום, שהרי לדעת הסוברים שאין אימרים 'שהחיינו' בקדוש ליל שני נמצא שברכת 'שהחיינו' אינה על היום אלא על הפרי או הבגר החדש, ואינה מענין הקידוש כלל, כתב הגרש"ז אויערבך (שו"ת מנחת שלמה ח"א סי' כ) שאף אם לפי האמת אין לברך 'שהחיינו' בליל שני, מימ הנדר של הפסק בדיבור בין הברכה לשחיות הוא משום היסח הדעת, וכיון שמברך 'שהחיינו' מזהמת הפסק שנמא זה חלק מהקידוש, אין כאן היסח הדעת ואינו נחשב להפסק, וכן כתב בשו"ת פרי השדה (ח"ג סי' קנט), [והגר"צ פראנק (שו"ת הר צבי או"ח ח"ב סי' קסד ובמקראי קודש פסח סי' סב) הסתפק בסברא זו, וכתב שרואה שנחלקו בזה המג"א והע"א שהביא בשע"ח לעיל (סי' רעא ס"ק פד)], אמנם, בהר"י קודש (על מקראי קודש ימים נוראים סי' ו' הע"ו) העיר, שבמשנ"ב לעיל (סי' קמ ס"ק ו) מבואר שהפוסק בדיבור בין הברכה לשחיות, אף אם לא הסיח דעתו נחשב להפסק, כיון שאין לברכה על מה לחול [ויתכן שכאן הדיבור נחשב כצורך הקידוש ולכן אין זה הפסק], ובשו"ת אבני מר (או"ח סי' תע ס"ק ו) כתב שרק אמירה של רשות נמורה היא הפסק, אבל אמירה שמחמת המנהג אינה הפסק, ולפי דבריו, כיון שנוהגים לברך 'שהחיינו' בקידוש ליל שני של ראש השנה, שוב

אין זה הפסק, וראה מה שכתבנו בבב"ל לעיל (סי' רחצ ס"ה ד"ה אין) ובמשנ"ב לקמן (סי' תרכד ס"ק ה), ובחזון עובדיה (הלכות ליל פסח עמ' כו) הביא בשם ספר טהרת המים (מערכת ז אות יז) שחירץ שהטעם שאינו הפסק הוא מפני שהעיקר להלכה שגם ביום השני יש לברך 'שהחיינו', שהרי כתב השו"ע שצריך לברך 'שהחיינו' אף אם אין לו פרי חדש, ורק על הצד היותר טוב מניחים פרי חדש, כדי לצאת מחשש ברכה לבטלה של ברכת 'שהחיינו'.

ולענין הכוונה הראייה בשעת ברכת 'שהחיינו', כתב המטה אפרים (סי' ג) שיש לכוון גם על הזמן של ראש השנה וגם על הפרי החדש, אכן, אם טעה וכיון רק על הפרי החדש בלבד, כתב הגרש"ז אויערבך (שו"ת מנחת שלמה שם) שבדיעבד אין זה הפסק, כיון שלפי טעותו חשב שבליל ראש השנה צריך לברך לאחר הקידוש 'שהחיינו' על פרי חדש כדי לצאת ידי חובת קידוש, ואין כאן היסח הדעת מהקידוש כמבואר לעיל.

חמץ אכילת הפרי החדש שבוירך עליו 'שהחיינו' בקידוש, כתב המטה אפרים (סי' ז) שמיד לאחר הקידוש קרם טיילת ידים יברך על הפרי ויאכלנו, כדי שלא להפסיק בין ברכת 'שהחיינו' לאכילת הפרי, וכן נהג הגרש"ז אויערבך (הלכות שלמה ראש השנה פ"א ארחות הלכה הע"ו 91) [נדקדק שלא לאכול כשיעור, כדי לא להתחייב בברכה אחרונה כמבואר במטה אפרים (סי' י)]. מאידך, דעת הגר"ש אלישיב (הלכות חג בחג ימים נוראים פט"ו הע"ו 11, אשרי האיש ח"ג פ"ד אות ו) שהמנהג הוא לאכול את הפרי בתוך הסעודה, ואין צורך לאכול מיד לאחר הקידוש, כי נטילת הידים והמוציא אינם מזהים הפסק, וכן כתב הכף החיים (סי' ה) [לענין אשה המברכת 'שהחיינו' בשעת ההדלקה אף שאינה אוכלת או את הפרי], וביאר שהעיקר להלכה ברעת הסוברים שגם בליל שני מברכים 'שהחיינו' [כמבואר בשו"ע שגם אם אין לו פרי חדש יברך 'שהחיינו'], אלא שלוקחים פרי חדש למצוה מן המובחר כדי לצאת מחשש ברכה לבטלה, ולכן יש לסמוך בזה על עיקר הדין שמברכים 'שהחיינו' בשעת ראית הפרי כמבואר בשו"ע וברמ"א לעיל (סי' רכה ס"ג).

ולענין פרי חדש שרצה לאוכלו בליל ראשון של ראש השנה, כתב בשו"ת כתב סופר (או"ח סי' כו) שלא יכוון לפטור בברכת 'שהחיינו' שבקידוש, אלא יברך עליו בנפרד ברכת 'שהחיינו', כיון שיתכן שלכתחילה אין לכלול את ברכת 'שהחיינו' של קידוש שבאה על הנאת הנפש ממוצות יום טוב, עם ברכת 'שהחיינו' על הפרי שבאה על הנאת הגוף, כי הם שני דברים הלוקים, ורק בזם טוב שני של ראש השנה עושים כן כדי לצאת ידי ספק, וכן כתב בשו"ת מנחת שלמה (ח"א סי' ט), וכן הורה הגר"ש אלישיב (קבץ שערי הוראה ח"ח עמ' קח, אשרי האיש שם אות ב).

(משנ"ב ס"ק ד)

שאינו יודע אם הגיעו לפול הל'קן, דאז מקריכים עליהם 'בזרא פרי האדמה' וכו', ואין לאכול דברים תמוצים בראש השנה וכו', דאין לאכול ענבים בראש השנה (השע"ש, על-פי סוד'ה) וכו', שהוא מצוה מן המבוקר' וכו', או תפיש פרי קדש' ואז תוכל לקבץ 'שהחיינו'.

3) וכמבואר בשו"ע לעיל (סי' רב ס"ב) שלא נדע לנו שיעור פול הלבן, וטעם שאינו בקיאים בשיעור זה, ביאר במשנ"ב שם (סי' יג) שיש כמה מינים של פול הלבן, גדולים וקטנים.

4) ומבואר מדבריו כאן שכל הפסק הוא לענין ברכת 'העץ', אבל לענין ברכת 'שהחיינו' יכול לברך גם אם לא הביטלו הענבים המשך בעמוד הבא

הלכות ראש השנה סימן תר תרא

ביאורים ומוספים המשך

בטלים הם לדינו, וכן כתב הגרש"ז אויערבך (שו"ת מנחת שלמה ח"ב סי' נה ס"ק ב). מאידך, בשו"ת הר צבי (אורח ח"א סי' קנד) כתב שלא תענה אמן, וכן כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ג סי' טט) [החילק שם שבפסח וסוכות וראית לענות אמן, משום שיש כמה דברים המחייבים שהחיינו, ובהדלקתה הרי לא נתכוונה אלא על היום טוב], וכן דעת הגר"ש אלישיב (שבועות יצחק פסח פיז אות ג, אשרי האיש ח"ג פ"ב אות י), אך הוסיף, שבדיעבד אם אמרה אמן אינו הפסק, ונלענץ האם מותר לה לענות אמן על ברכת שהחיינו בקידוש של ליל הסדר, ראה מה שכתבנו לעיל (סי' תעג ס"ק א).
ולענץ זמן ההדלקה ביום טוב, וכן לענץ הדלקת הנרות כשאור החשמל דולק, ראה מה שכתבנו לעיל (סי' תקג ס"ק א וסי' תקד ס"ק ל).

[שעה"צ ס"ק ה]

דקא גם לענץ קדיש אנו תכבים לעשות פיו שני בפני עצמו⁽¹⁰⁾.
(10) ויישב זאת הגרש"ז אויערבך (שו"ת מנחת שלמה ח"א סי' כ), שדקא לענץ שופר או אפשר לומר שיומא אריכתא הוא, כיון שלילה אינו זמן שופר.

[משנ"ב ס"ק ז]

משום דקא היום אין יוצאין בתקיעה של אַתְּמִלּוּ (11) וכו', אָז יִתְקַע מִי שֶׁקָּבַל עֲשֵׂת, בְּלֹא פְּרָכָה⁽¹²⁾, וְלֹא יִתְקַע בְּקִיּוּן פְּשִׁיט פְּרִיט⁽¹³⁾ וְלֹא יוֹתֵר⁽¹⁴⁾ וכו', וְלִעֲנֵץ אֲמִינָה לְעַפְיָם, אִף בְּכִין הַשְּׂמֹשׁוֹת פִּיּוֹם רִאשׁוֹן מְקוּרָה⁽¹⁴⁾.

(11) ואף שעל הלולב אינו מברך 'שהחיינו' ביום השני למרות שאינו יוצא בנטילת הלולב של אתמול, כתב לקמן (סי' תרטב ס"ק ב) שאינו גרוע מאם אמר 'שהחיינו' בשעת עשיית הלולב שיצא, אבל לגבי שופר משהגנו לומר 'שהחיינו' אפילו ביום השני, כי לפעמים עיקר הקדושה היא ביום השני [כלומר שכשהיו מקדשים על פי הראיה, פעמים שיום שני עיקר, ולכן גם בזמננו שלעולם היום הראשון הוא העיקר, מברכים 'שהחיינו' גם בשני].

(12) ואף שקיבל כבר שבת ותקיעה אסורה בשבת ויום טוב משום 'שבות' [כמבואר לעיל (סי' שח ס"ק כה וסי' תקצו ס"ק ג)], ביאר ה"י (סי' ב) שאילו היו יודעים שיגיע השליח עם השופר, לא היו מקבלים שבת מבעוד יום כדי שיוכלו לקיים את מצות שופר, וקבלת שבת בטעות אינה חלה כמבאר בשו"ע לעיל (סי' רסג ט"ד), והוסיף, שגם אם לא היתה זו קבלה בטעות, מי"מ אינה חלה, כיון שמפקיעים את עצמם ממצות שופר בקבלה זו, וקבלת שבת אינה עדיפה משבועה שאינה חלה לבטל מצות.

ומה שאין מברכים על תקיעה זו, כתב ה"י (שם) משום שזה תרתי דסתרי לברך על שופר אחר שקיבל עליו שבת, שהרי אסור לתקוע בשבת, וסוף סוף גם בשתוקע בלא ברכה יוצא ידי חובה, ורק את התקיעה לא מבטלים, כיון שמשום תרתי דסתרי אין לבטל את המצוה עצמה. ונלענץ מי שהתפלל ערבית ועדיין לא הניח תפילין, ראה מה שכתב המשנ"ב לעיל (סי' ל ס"ק יז).

אכן, לענין הטבלת כלי חדש שקנה מנכר, כתב לעיל (סי' רסא ס"ק ה) שאף לדעת הסוברים שאסור להטבילו בשבת, מי"מ אם נוכר בערב שבת בין השמשות, יכול להטבילו בברכה [אם צריך לו לשבת ואין לו כלי אחר], ואף שכשנמכר על טבילת הכלי יש בוה משום תרתי דסתרי כמו לענין ברכת השופר, ראה מה שתירץ על זה השש"ב פמ"ז הע' צג.

המשך בעמוד הבא

לגמרי נוכן משמע בחיי אדם כלל נא ט"ז]. אמנם, לעיל (סי' רכה ס"ק יב) כתב שדעת הרמ"א היא שגם לאחר שהגיע לשיעור פול הלבן אין לברך 'שהחיינו' עד שיגמר תשלום גידולו ויהיה טוב למאכל, ואפילו בדיעבד אם בירך 'שהחיינו' קודם לכן, ברכתו היא לבטלה, וכן תמה הגרש"ז אויערבך (ספר זכרון צהר אהל ברוך עמ' ריה, הליכות שלמה ראש השנה פ"א רבר הלכה אות ל) וראה מה שתירץ שם (אהל ברוך שם עמ' שנה והליכות שלמה שם ארחות הלכה הע' 93) בנו הגר"י, שמה שאין מברכים על בוסר הוא רק כשמברך על הראיה שהשבח הוא על שמחת הגידול, מה שאין כן כשנטלו לאכילה, וכפי המנהג שמברכים בזמן האכילה, נחשב לזמן הראוי לברכת 'שהחיינו'.
ובביה"ל לעיל (סי' רב ס"ב ד"ה תאר) כתב שהגרי"א והפנים מאירות מחמירים בזה יותר, ולדעתם אין לברך על ענבים 'העץ' גם אם הגיעו לשיעור פול הלבן, עד שיגיעו לעונת המעשרות, דהיינו שהחוצנים יהיו נראים מבחוץ, וראה מה שהכריע שם להלכה.

(5) וטעם המנהג ביאר לעיל (סי' תקפג ס"ק ה), שהוא לסימן טוב שתתחדש עלינו שנה מתוקה.

ולענין טבול האוכל בתבלינים הריפים או המוצים להטעימו ולשבח, הורה הגרי"ש אלישיב (אשרי האיש ח"ג פי"ד אות ו) שאין בוה שום קפידא. אמנם לבשל את הדגים בחומץ, כתב במשנ"ב שם שיש להימנע מכך, וראה מה שכתבנו שם.

(6) וטעם הדבר, ביאר האמרי שמואל (הערות על המעשה רב אות רי) שעץ הדעת היה עץ גפן, ואדם הראשון נברא בראש השנה ואכל באותו היום מעץ הדעת, וכדי לתקן את חטא אדם הראשון אין אוכלים ענבים באותו היום.

ולענין צימקום, הורה הגרי"ש אלישיב (אשרי האיש שם) שדינב כענבים לענין זה, אך אם מעורבים בתבשיל, מותר.

(7) והזמן שממנו נקרא כבר יין ישן, כתב לעיל (סי' רעב ס"ק ה) שהוא לאחר שעבר עליו ארבעים יום.

(8) ולענין האם יכולה לברך 'שהחיינו' למרות שאינה אוכלת את הפרי בשעת ההדלקה, דעת המטה אפרים (סי' תקצט ס"ט) שבראש השנה ביום השני צריכה לסמוך את ההדלקה לקידוש [אף שבשאר ימים טובים אינה עושה כן], כדי שלא תפסיק בין ברכת 'שהחיינו' לאכילת הפרי, אך הוסיף (אלף למטה ס"ק ה) שהקידוש עצמו אינו הפסק, כיון שאינה יכולה לאכול לפני קידוש, מאידך, כתב האלף למטה (שם) שבא"י משמע שאינה צריכה להקפיד לסמוך את ההדלקה לקידוש, ובטעם הדבר ראה מה שכתבנו לעיל (סי' ב) בשם הכף החיים.

(9) ואף שבשאר ימים טובים, כתב לעיל (סי' רסג ס"ק כג) שאין צריך לברך 'שהחיינו' על ההדלקה [כי עדיף לאומרה בשעת הקידוש על הכוס], אלא שבמקום שנהגו לברך אין למחות בידן, לענין יום טוב שני של ראש השנה כתב כאן ברבר פשוט שהמנהג הוא שהנשים מברכות 'שהחיינו' בשעת ההדלקה, וכן כתב בשו"ת אגרות משה (אורח ח"ד סי' כא אות ט) שאפילו השאילת יעביץ שפקפק על מנהג הנשים לברך 'שהחיינו' בשעת ההדלקה, מי"מ בהלכות ראש השנה הביא את מנהגן לברך בשעת ההדלקה.

ומי שכבר בירכה 'שהחיינו' על ההדלקה, האם מותר לה לענות אמן על ברכת 'שהחיינו' בקידוש, כתב בשו"ת אגרות משה (שם סי' קא) שצריכה לענות אמן ואין בוה משום הפסק בין ברכת 'הגפן' לשתית הכוס, שכיון שאצל המקדש היא ברכה הצריכה והיא חלק מהקידוש, לכן גם אצל השומעים אינה הפסק שהרי

הַלְבוֹת רֵאשׁ הַשָּׁנָה סִימָן תַּר תְּרָא

ביאורים ומוספים המשך

(2) ואף שהמנהג הוא שלא להוסיף על מנין הקוראים ביום טוב [במבואר ברמ"א לעיל (סי' רפב ס"א)], כתב הפתחי שערים (שער ח סל"ה) שהיינו רוקא כשמוסיף קוראים מסיבות שונות [כגון לרצות אנשים וכו'], אבל כאן שמוסיף כדי להשלים את הקריאה של אותו היום ואי אפשר באופן אחר, מותר.

[משנ"ב ס"ק ג]

שְׁקִי צְרִיכִין לַעֲשׂוֹת שְׁנֵי יָמִים, וְקָמוּ שְׁמֵבְאָר בְּבֵית־יוֹסֵף³⁸, וְלִכְן גַּם הַיּוֹם הַחַיִּים בְּאַרְצֵי־יִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת שְׁנֵי יָמִים⁴⁰.

(3) שהתקינו בית דין שאם באו עדים מן המנחה ולמעלה, אין מקבלים אותם, אלא מקדשים את החודש למחר, ומ"מ היו נוהגים גם את היום הראשון קודש, כדי שלא יזלזלו בו, ואם כן פעמים שנהגו את שני הימים קודש אף שלא היה להם ספק.

(4) דהיינו שגם ביום שמקדשים את החודש על פי חשבון, מ"מ מנהג אבותינו בידינו ששני הימים קודש. ובטעם הדבר שבשאר ימים טובים לא תיקנו בארץ ישראל יום טוב שני בבחוש לארץ, ראה מה שכתבנו לעיל (סי' חצו ס"ק א).

(13) ובביאור דבריו כתב הכף החיים (סי' יג), שהכונה היא שיתקע שלש פעמים תשרית ועלש פעמים תשית ושלוש פעמים תרית, וראה מה שכתבנו לעיל (סי' תקצ ס"ק ה).

(14) כלומר שמותר לומר לנכרי לעשות איסור דרבנן לצורך מצות שופר, כיון ששבות דשבות התירו במקום מצוה [ואף שכעת כבר ספק לילדה], ובמבואר בשו"ע לעיל (סי' תקפו סכ"א) שמותר לומר לנכרי לעבור על איסור שבות כדי להביא את השופר, משום שאמירה לנכרי שבות, והרי זה שבות דשבות במקום מצוה.

סִימָן תְּרָא

סֵדֶר יוֹם שְׁנֵי שָׁל רֵאשׁ־הַשָּׁנָה

[משנ"ב ס"ק א]

וְאֵם שְׁכַח וְקָרָא פְּנִינָה "נֹד" פָּקֵד אֶת שְׁנֵי יָמֵי וכו', וְקָרָא עוֹד אֶקְרִי².
(1) ולענין מי שטעה ביום הראשון וקרא את פרשת העקידה, ראה מה שכתב לעיל (סי' תקפד ס"ק ה).

